

Marta Golowska Uniwersytet Rzeszowski; e-mail: mgolowska@ur.edu.pl <https://orcid.org/0000-0002-0874-2477>

Filozoficzno-prawne ujęcie myśli Hipokratesa

Philosophical and Legal Take on Hippocrates' Thought

Streszczenie

Medycyna oraz prawo medyczne już od czasów starożytnych są zagadnieniami budzącymi zainteresowanie wśród filozofów, lekarzy i prawników. To ujęcie historyczne pozwala zaś lepiej zrozumieć istotę medycyny. *Przysięga* Hipokratesa jest istotnym fundamentem etyki medycznej stanowiącej nieodłączną podstawę rzetelnego wykonywania zawodu lekarza. Składa się z dziewięciu części, które dotyczą przymiotów, wartości i postawy lekarza, jak również konkretnych obowiązków wobec pacjenta oraz etycznego charakteru relacji między pacjentem a lekarzem. Celem artykułu jest analiza myśli filozoficznej „ojca medycyny” – Hipokratesa. Koncepcja racjonalno-empiryczna praktykowana przez lekarza z Kos stała się podstawą medycyny. Jego myśl oparta jest na holistycznym podejściu do człowieka, pacjenta oraz jego zdrowia. Etos hipokratejski zawiera zbiór zasad etycznych, którymi powinien kierować się lekarz. Interpretacja przysięgi Hipokratesa i jej ujęcie w kontekście współczesnej praktyki medycznej pozwoli na ukazanie nowych wyzwań, przed którymi postawieni zostali przedstawiciele zawodów medycznych.

SŁOWA KLUCZOWE: Hipokrates, *Corpus Hippocraticum*, filozofia, medycyna, prawo medyczne, etyka

Summary

Medicine and medical law have been subjects of interest to philosophers, doctors and lawyers from ancient times right up to the present day. A historical perspective allows for a better understanding of the essence of medicine. The Hippocratic Oath is a vital foundation of medical ethics, forming an integral basis for the conscientious practice of the medical profession. It consists of nine parts, which concern the qualities, values and attitudes of the physician, as well as specific duties towards the patient and the ethical nature of the relationship between patient and physician. The aim of this article is to analyse the philosophical thought of „the father of medicine” – Hippocrates. The rational-empirical approach practised by the physician from Kos has become the ethos of medicine. His philosophy is based on a holistic approach to the human being, the patient and their health. The Hippocratic ethos comprises a set of ethical principles which a doctor should follow. An interpretation of the Hippocratic Oath and its consideration

within the context of contemporary medical practice will highlight the new challenges facing members of the medical profession.

KEYWORDS: Hippocrates, *Corpus Hippocraticum*, philosophy, medicine, medical law, ethics

Wprowadzenie

Medycyna oraz prawo medyczne są zagadnieniami trudnymi w swojej istocie. Od czasów starożytnych aż do współczesności są polem badawczym budzącym wielkie zainteresowanie u filozofów, lekarzy i prawników (Gajda, 2021). Ujęcie historyczne pozwoli lepiej określić istotę medycyny. Założkiem sztuki medycznej jest niewątpliwie antyczna Grecja, a dokładniej wyspa Kos. Rozwijała się wówczas tradycja medyczna wywodzona z wierzeń o bogu słońca Apollinie, którą kontynuował jego syn Asklepios, bóg medycyny, a następnie uzupełnił Hipokrates (Katsambas, Marketos, 2007). Złoty wiek sztuki medycznej został zapoczątkowany przez Hipokratesa (V–IV w. przed Chr.), jednego z najślawniejszych filozofów lekarzy, uważanego za „ojca medycyny”, a także etyki medycznej. Swoje doświadczenie popierał empiryzmem poprzez obserwację występujących u pacjentów objawów klinicznych oraz dokonując logicznego wnioskowania (Edelstein, 1967). Pochodził z rodziny lekarskiej Asklepiadów z wyspy Kos. Od ojca otrzymywał pierwsze informacje o medycynie, które poszerzał podczas swoich podróży po Grecji. Był założycielem szkoły medycznej, w której praktykę zawodową prowadził wraz ze swoimi dwoma synami Drakonem oraz Thessalosem, a także z zięciem Polibosem (Szumowski, 2005). Hipokrates żył i tworzył w okresie rozkwitu greckiej filozofii i kultury, obok Herodota, Sokratesa, Ajschylosa, Eurypidesa, Fidiasza czy Sofoklesa (Szumowski, 2005). Platon w swoich dziełach przywoływał sylwetkę Hipokratesa i stawiał go na równi z mistrzem rzeźby Fidiaszem. W swoim dziele zatytułowanym *Protagoras* napisał: „Powiedz mi Hippokratesie, gdybyś zechciał szukać swego jednoimiennika z Kos, aby wręczyć mu pieniądze, i gdyby cię zapytano, komu dajesz te pieniądze i za co, co byś odpowiedział? Odpowiedziałbym, że zanoszę to lekarzowi, aby mnie nauczył sztuki lekarskiej” (Platon, 2004). Mieszkańcy Kos słusznie więc mogą twierdzić, że to na ich wyspie rozpoczęła się historia medycyny jako nauki – w odróżnieniu od jej religijnej odmiany, opartej na przesądach i wierze w uzdrawiającą moc bóstwa. Na Hipokratesa powoływali się również Arystoteles w *Polityce* i Aulus Gellius w *Nocach attyckich* (Krajewska, Glusiuk, 2016). Arystoteles napisał w *Polityce*: „Także i państwo ma pewne zadania do spełnienia, toteż to państwo należy uważać za największe, które najlepiej potrafi je spełniać;

tak jak Hipokratesa, nie jako człowieka, lecz jako lekarza, mógłby ktoś nazwać większym od tego, kto się wielkością ciała wyróżnia” (Arystoteles, 2008). Życie Hipokratesa owiane jest wieloma legendami. Po jego odejściu renoma, którą się cieszył, stała się jeszcze powszechniejsza. Uchodzi on za autora blisko 60 dzieł składających się na *Corpus Hippocraticum* (Wesoły, 2003), choć zrodziły się pewne wątpliwości co do przypisania mu autorstwa niektórych z nich. *Corpus Hippocraticum* składa się z części:

- 1) Deontologia i status sztuki lekarskiej (*Przysięga, Prawo, O sztuce, O dawnej medycynie, O lekarzu, O wdzięku, Zalecenia, Testament*);
- 2) Dietetyka (*O diecie, O diecie zdrowotnej, O diecie w schorzeniach ostrych, O pożywieniu*);
- 3) Semiologia (*Aforyzmy, Prognostyk, Epidemie, O sokach, O rokowaniach, Przepowiadanie*);
- 4) Etiologia (*O powietrzu, wodach i miejscach, O świętej chorobie, O naturze człowieka, O naturze dziecka, O wyziewach, O hebdomadach, O mięśniach, O gruczołach*);
- 5) Nozologia i terapietyka (*O chorobach, O lekach, O dolegliwościach*);
- 6) Ginekologia, choroby kobiece (*O dziewicach, O naturze kobiety*);
- 7) Chirurgia (*Zakład lekarski, O złamaniach, O hemoroidach, O anatomii*);
- 8) Listy apokryficzne.

Dzieła przypisane Hipokratesowi dotyczą wielu zagadnień medycznych, od chorób wewnętrznych, po dolegliwości chirurgiczne czy urazy ciała w postaci złamań. W *Corpus Hippocraticum* podkreślona została doniosłość zawodu lekarza. W *Przysiędze* autor zwraca uwagę na szczególne znaczenie zawodu lekarza jako misji, gdyż nie jest to tylko zawód. Przekaz płynący z pism Hipokratesa wskazuje, że aby być dobrym lekarzem, należy być przede wszystkim dobrym człowiekiem. Lekarz powinien kierować się pasją oraz powołaniem do zawodu. Jak wskazuje Biesaga, medycyna jako zawód oraz powołanie została określona przez greckiego lekarza Scriboniusa Largusa w traktacie *On remedies* (Biesaga, 2014).

Myśl Hipokratesa jest uważana za jedną z najważniejszych tradycji w historii medycyny. Jego prace i filozofia medyczna miały ogromny wpływ na rozwój medycyny zarówno w starożytności, jak i we współczesności. W niniejszym opracowaniu zostanie przedstawione dziedzictwo medycyny Hipokratesa – myśl Hipokratesa oraz jej wpływ na interpretację i stosowanie współczesnej sztuki medycznej. *Przysięga* Hipokratesa (etos hipokratejski) stanowi etyczną podstawę praktyki medycznej. Czy zatem zasady i wartości opracowane w starożytności przez „ojca medycyny” pozostają nadal aktualne? Interpretacja przysięgi Hipokratesa i jej ujęcie w kontekście współczesnej praktyki medycznej pozwoli na

ukazanie nowych wyzwań, przed którymi postawieni zostali przedstawiciele zawodów medycznych.

W celu dokonania przeglądu dziedzictwa medycyny Hipokratesa przeprowadzono analizę źródeł prawno-medycznych, obejmujących zarówno teksty klasyczne autorstwa samego Hipokratesa, tj. *Corpus Hippocraticum*, jak i współczesne publikacje naukowe poświęcone jego pracy, a także aktualne akty prawne, takie jak Kodeks Etyki Lekarskiej (Załącznik do uchwały nr 5 Nadzwyczajnego XVI Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 18 maja 2024 r.) czy Deklaracja genewska przyjęta we wrześniu 1948 r. przez 2. Zgromadzenie Ogólne Światowego Stowarzyszenia Lekarzy (WMA) w Genewie.

1. Dziedzictwo medycyny racjonalno-empirycznej

Hipokrates ujmował medycynę jako naukę racjonalno-empiryczną. Jak zaznacza Gajda, Hipokrates odszedł od powiązania choroby z nadprzyrodzoną siłą, tj. supranaturalizmu. „Ojciec medycyny” w chorobie upatrywał zaburzenie przepływu czynności organizmu. Krajewska i Głusiuk podkreślają, że Hipokrates „[...] starał się zrozumieć i przekazać w swoim opisie, do jakiego zaburzenia doszło i na tej podstawie ustalał rokowanie i leczenie” (Krajewska, Głusiuk, 2016). Szumowski (2005) zaś w swojej książce wskazał, że:

[...] medycyna Hipokratesa jest racjonalno-empiryczna ze znaczną przewagą empiryzmu. Jest przede wszystkim sztuką, tak jak była w ogóle sztuką do tej pory; tutaj po raz pierwszy zaczyna być nauką, wprawdzie młodą, nie wolną od spekulacji, nie popartą jeszcze eksperymentem, ale jednak niewątpliwie nauką, opartą na indukcji, na wielkim materiale, wymagając ścisłego postrzegania i bardzo systematyczną.

Hipokrates w dziele *De natura hominis* opisuje teorię humoralną (Krajewska, 2018). Teoria ta, zwana również teorią o czterech płynach, odpowiada na pytania: czym jest zdrowie oraz choroba (Gajda, 2021). Teoria humoralna zakłada, że istnieją cztery ciecze ustrojowe, tzw. humory: krew, żółć czarna, żółć żółta oraz śluz. Ciecze te są powiązane, tj. krew z powietrzem, żółć czarna z ziemią, żółć żółta z ogniem, a śluz z wodą. Zdrowie utożsamiał z utrzymaniem równowagi zgodnie z teorią o czterech płynach (Markatos, 1993), natomiast brak zachowania wskazanej równowagi skutkowało chorobą. Utrata równowagi była spowodowana niedomiarem, nadmiarem bądź zepsuciem się któregoś z płynów. W związku z nadmiarem płynu należało dokonać zabiegu medycznego polegającego m.in. na

wywołaniu wymiotów, przeczyszczeniu, wypoceniu się czy upuszczeniu krwi. Natomiast przy niedoborze podawano środki ściągające (Schott, 2002, s. 55). Racjonalizm w myśli Hipokratesa należy upatrywać przede wszystkim w odnalezieniu harmonii, czemu ma pomóc obserwacja pacjenta – jego wieku, temperatury ciała, wyglądu.

Według Hipokratesa przyczyny powodujące zaburzenia równowagi płynów są dwojakiego rodzaju: zewnętrzne oraz wewnętrzne. Pierwsze z nich są zależne od woli i wpływu człowieka, natomiast drugie – od niego niezależne, np. starzenie się czy pogoda (Krajewska, Głusiuk, 2016). Starożytni Grecy uznawali, że istnieje połączenie między wszechświatem a człowiekiem, wskazując, że zdrowy organizm człowieka jest odzwierciedleniem mikrokosmosu (Domosławski, 2007). Przyczyną choroby jest brak równowagi humorów wynikający z nieprawidłowej diety czy wykonywanego zawodu (Emery, 2013). Hipokrates nie akceptował poglądu, że choroby są wynikiem boskiego działania, wręcz wyrażał niezadowolone wobec konserwatywnej praktyki medycznej jego czasów (Tsiompanou, Marketos, 2013). Zauważył analogię pomiędzy człowiekiem a wszechświatem w oparciu o cztery żywioły wpływające na zdrowie ludzkie (Gajda, 2021). Siłami oddziałującymi na zdrowie ludzkie są: powietrze – poprzez oddychanie; jedzenie, które spożywamy; woda, którą pijemy; gleba, która służy do uprawy roślin. Brzeziński wskazuje, że Hipokrates był prekursorem w swojej dziedzinie poprzez zerwanie z „[...] religijno-mistyczną koncepcją choroby [...], oparł ją całkowicie na podstawach filozoficznych” (Brzeziński, 2016). Wprowadził pierwsze podstawowe postacie leków, które występują do dziś, jak: maści, czopki, tabletki czy plastry. Zajmował się określaniem proporcji składników i opracowywaniem technik przygotowywania leków. Wyróżnił leki charakteryzujące się działaniem: rozgrzewającym, oziębiającym, zwilżającym i osuszającym. Jego podejście miało charakter empiryczny, oparte było na doświadczeniu zawodowym i obserwacji pacjenta, które stanowiły kunszt medycyny (Szumowski, 2005). Znajomość natury człowieka była dla Hipokratesa podstawą skutecznego leczenia (Gajda, 2021). A jego nadrzędnym celem medycznym była ochrona pacjenta.

2. Przysięga Hipokratesa

Pellegrino oraz Thomasma (1988, s. 134) wskazują, że *Przysięga Hipokratesa* jest fundamentem rzetelnego wykonywania zawodu lekarza. Jest pierwszym opracowanym zbiorem zasad etyki lekarskiej, na podstawie którego ukształtowały się obecne kodeksy etyki zawodów medycznych. W oparciu o dzieło *Hippokratesa*

aforyzmy i rokowania oraz przysięga wykonywana przez lekarzy kapłanów Eskulapa sformułowana została następująca treść przysięgi (Łuczkiwicz, 1864):

Przysięgam Apollinowi lekarzowi, Eskulapowi, Hygei i Panakei, wszystkim bogom i boginiom, biorąc ich za świadków, jako przysięgi tej i zobowiązań następujących dochowam ściśle, według sił moich i zdolności. Mojego nauczyciela w sztuce lekarskiej, na równi z rodzicem moim szanować będę, moje mienie z nim podzielać, a w przypadku czegokolwiek zapotrzebuje, wszystkiego wdzięcznym sercem dostarczać mu będę; dzieci jego za rodzonych braci moich uważać, a na żądanie uczyć ich będę sztuki lekarskiej bez wynagrodzenia i bez jakiegokolwiek z ich strony zobowiązania. Prawidła sztuki, wykład jej ustny i całą naukę właściwą wygłaszać będę synom moim, mojego nauczyciela synom, i innym przysięgą lekarską związanym uczniom; oprócz tych, nikomu więcej. Sposób życia urządzać będę chorym, dla ich dobra, podług sił moich i zdolności, dalekim będąc od wszelkiego uszkodzenia i krzywdy wszelkiej. Nigdy nikomu na żądanie ani prośby niczyje nie podam trucizny, ani też nigdy takiego sam nie poweźmę zamiar, jak również nie udzielę żadnej niewieście środka poronnego. W czystości i niewinności świętej zachowując życie moje i sztukę moją, ani też operacyj kamienia wykonywać nigdy nie będę, pozostawiając to ludziom tego rzemiosła. Do czyjegokolwiek domu wniknę, celem wejścia mojego będzie jedynie dobro chorego, jakoż nigdy nie będzie kierować mną bezmyślne bezprawie, ani występki, ani chęć lubieżna, bądź względem niewiasty, bądź względem mężczyzny, ani wolnych, ani niewolników. Cokolwiek podczas pełnienia obowiązków zawodu mojego, a nawet poza obrębem czynności lekarskich, w życiu ludzkim zobaczył, lub posłyszał, co rozgłaszanem być nie potrzebuje, przechowam w milczeniu, nigdy, nikomu nie wypowiadając tego. Jeżeli przysięgi tej dotrzymam w świętości i w niczem jej nie naruszę, oby mi wolno było w szczęśliwości i poważaniu wszystkich ludzi wieść życie po wsze czasy i błogich owoców sztuki mej używać w obfitości; jeśli naruszę przysięgę tę i stanę się wiarołomnym, przeciwnej niech doznam doli.

Według Hipokratesa lekarz powinien odznaczać się wyrozumiałością, bezinteresownością, uważnością, rozsądkiem, zachowaniem własnej godności, umiejętnością szybkiego podejmowania decyzji, zwięzłością wypowiedzi, rozróżnianiem tego, co pożyteczne i szkodliwe, dokładnością w badaniu pacjenta itp. (Szumowski, 2005). *Przysięga* Hipokratesa nie jest ani aktem normatywnym, ani tekstem świętym czy modlitwą. *Przysięga* dotyczy zasad etycznych, nie zaś zasad prawnych skierowanych do osób praktykujących medycynę (Biesaga, 2006). Zawiera zbiór obowiązków oraz zobowiązań lekarza względem pacjenta. Przedstawia moralną relację pacjent–lekarz oraz podkreśla dobro pacjenta – elementy,

które nadal obowiązują we współczesnej praktyce medycznej. W oparciu o tę relację Hipokrates sformułował katalog zasad etycznych. *Przysięga* składa się z treści, którą można podzielić na dziewięć części:

- a) Inwokacja – wezwanie bogów i bogiń z prośbą o błogosławieństwo przy dochowaniu składanej przysięgi. Przywołany Apollo jest nie tylko bóstwem sztuki i muzyki, ale uważany jest również za boga uzdrawiania. Jego syn, Asklepios, jest bogiem medycyny, uważanym za patrona lekarzy i uzdrowicieli. Córka Asklepiosa, zwana Hygeją, jest boginią opieki zdrowotnej i higieny, które symbolizują czystość i zdrowie, a Panacea jest uważana za boginię posiadającą moc uzdrawiania wszystkich chorób i bólów.
- b) Lekarza cechować powinien profesjonalizm poprzez zobowiązanie się do zachowania najwyższych standardów etycznych w praktyce medycznej. W tej części Hipokrates podkreśla również konieczność ciągłego doskonalenia swojej wiedzy i umiejętności, a także obowiązek kształcenia młodych pokoleń lekarzy. Istotnym elementem jest współpraca z innymi osobami wykonującymi czynności medyczne. Wskazuje na zobowiązanie moralne nałożone na składających przysięgę lekarską do zachowania szacunku wobec swoich nauczycieli na równi z szacunkiem okazywanym własnym rodzicom, co łączy trzy pokolenia lekarzy w ścisłym związku przekazywania wiedzy medycznej, opartej na bliskości relacji nauczyciel–uczeń.
- c) Trzecia część przysięgi jest postrzegana jako istota i rdzeń etyki lekarskiej, stanowiąc fundament, na którym opiera się całe pojęcie etyki w praktyce lekarskiej. Podstawową zasadą cechującą lekarza jest powstrzymanie się od wszelkiego zamierzonego zła oraz krzywdy. Hipokrates wskazuje, iż świadczenie pomocy pacjentom jest „sztuką”, w oparciu o którą lekarz zobowiązuje się do dbania o dobro pacjentów, kierując się najlepszymi zamiarami i wykorzystując swoją wiedzę, umiejętności oraz możliwości.
- d) „Ojciec medycyny” wskazuje na zakaz podawania trucizny, stosowania eutanazji i aborcji. Zakaz aborcji często jest nieprawidłowo interpretowany. Hipokrates jasno wskazuje, że nie jest przeciwny wszystkim metodom przerywania ciąży. W starożytnej Grecji aborcja nie była uważana za czyn nielegalny czy moralnie zły w oparciu o prawa człowieka, płodu, nie była traktowana jako forma zabójstwa.
- e) Zobowiązanie lekarza do czystości i niewinności świętej podkreśla wartość życia i „sztuki” lekarskiej w aspekcie moralnym.
- f) Zakaz chirurgii – *Przysięga* nie zakazuje operacji w ogóle, lecz jedynie operacji chirurgicznych w przypadku „cierpiących na kamienie (pęcherza moczowego)”.

- g) Dobro pacjenta jest najważniejsze i zakazane są intymne relacje z pacjentami.
- h) Lekarz zobowiązuje się do zachowania tajemnicy medycznej i nieujawniania informacji o pacjencie bez jego zgody.
- i) Uchybienie przysiędze będzie przekleństwem.

Hipokrates zauważa zależność między chorym, lekarzem i chorobą. Jak już zostało wskazane, medycyna jest sztuką, której podstawą są te trzy elementy. Przysięga lekarska może nadal promować naukę etyki medycznej, uwzględniając różnorodność systemów moralnych (Jotterand, 2005). Literatura przedmiotu zwraca uwagę, iż *Przysięga* Hipokratesa stanowi fundament w dzisiejszym postrzeganiu relacji lekarz–chory. Zasada dobroczynności, która pochodzi od czasów Hipokratesa, nakazuje dążenie do osiągnięcia optymalnej równowagi między korzyściami a szkodami dla pacjenta (Chervenak, McCullough, 1992).

O aktualności myśli Hipokratesa świadczą współczesne akty. Zasady te zostały zawarte m.in. w treści deklaracji przyjętej we wrześniu 1948 r. na 2. Zgromadzeniu Ogólnym Światowego Stowarzyszenia Lekarzy (World Medical Association, WMA) w Genewie (dalej: *Przysięga genewska*):

Jako członek zawodu lekarskiego: Uroczycie przyrzekam poświęcić me życie służbie ludzkości; życie i dobrostan mojego pacjenta będą moją główną troską; będę szanował autonomię i godność mojego pacjenta zachowam najwyższy szacunek dla życia ludzkiego; nie dopuszczę do tego, by wiek, choroba lub niepełnosprawność, wyznaczenie, pochodzenie, płeć, narodowość, poglądy polityczne, rasa, orientacja seksualna, pozycja społeczna czy jakiegokolwiek inne względy mogły wpływać na moje obowiązki wobec mojego pacjenta; będę zachowywał powierzone mi tajemnice, nawet po śmierci chorego; będę wykonywał swój zawód sumiennie i z godnością oraz zgodnie z dobrą praktyką medyczną; będę dbał o zachowanie godności i szlachetnych tradycji zawodu lekarskiego; będę odnosił się do moich nauczycieli, kolegów i studentów z należytym im szacunkiem i wdzięcznością; będę dzielił się wiedzą medyczną dla dobra pacjenta i dla rozwoju opieki medycznej; będę dbał o własne zdrowie, dobrostan i umiejętności, aby zapewnić opiekę o najwyższej jakości; nie użyję mojej wiedzy lekarskiej przeciwko prawom ludzkości i swobodom obywatelskim, nawet pod wpływem groźby; przyrzekam to uroczycie, z własnej woli, na mój honor.

Przysięga Hipokratesa jest bardziej ogólna i dotyczy zasad etycznych w praktyce medycznej, podczas gdy *Przysięga genewska* jest związana z działaniem etycznym lekarzy, m.in. podczas konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych czy kryzysów humanitarnych. Spoiwem łączącym *Przysięgę genewską* oraz *Przysięgę*

Hipokratesa jest podkreślenie znaczenia szacunku dla życia ludzkiego i godności, zachowanie tajemnicy lekarskiej, niezależności lekarza oraz obowiązku niesienia pomocy medycznej potrzebującym, niezależnie od ich pochodzenia, narodowości czy przekonań politycznych.

Potwierdzeniem, że filozofia Hipokratesa jest wciąż aktualna również na gruncie polskim, jest uchwała przyjęta podczas Nadzwyczajnego II Krajowego Zjazdu Izb Lekarskich odbywającego się w 1991 r., mocą której przyjęto Kodeks Etyki Lekarskiej (nowelizowany następnie w 1993 i 2003 r., a także podczas Nadzwyczajnego XVI Krajowego Zjazdu Lekarzy w dniu 18 maja 2024 r.) W Kodeksie Etyki Lekarskiej (Uchwała Nadzwyczajnego II Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 14 grudnia 1991 r. w sprawie Kodeksu Etyki Lekarskiej), bazującym na zasadach stworzonych przez „ojca medycyny”, zawarta została treść *Przyrzeczenia lekarskiego*:

Przyrzeczenie lekarskie

Przyjmuję z szacunkiem i wdzięcznością dla moich Mistrzów nadany mi tytuł lekarza i w pełni świadomy związanych z nim obowiązków przyrzekam:

- obowiązki te sumiennie spełniać;
- służyć życiu i zdrowiu ludzkiemu;
- według najlepszej mej wiedzy przeciwdziałać cierpieniu i zapobiegać chorobom, a chorym nieść pomoc bez żadnych różnic, takich jak: rasa, religia, narodowość, poglądy polityczne, stan majątkowy i inne, mając na celu wyłącznie ich dobro i okazując należyne im szacunek;
- nie nadużywać ich zaufania i dochować tajemnicy lekarskiej nawet po śmierci chorego;
- strzec godności stanu lekarskiego i niczym jej nie splamić, a do kolegów lekarzy odnosić się z należną im życzliwością, nie podważając zaufania do nich, jednak postępując bezstronnie i mając na względzie dobro chorych;
- stale poszerzać swą wiedzę lekarską i podawać do wiadomości świata lekarskiego wszystko to, co uda mi się wynaleźć i udoskonalić.

Przyrzekam to uroczyście! (Załącznik do uchwały nr 5 Nadzwyczajnego XVI Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 18 maja 2024 r.)

Przysięgę Hipokratesa i Przyrzeczenie lekarskie cechuje świadomość obowiązku płynącego z faktu wykonywania zawodu lekarza polegającego na świadczeniu pomocy poprzez służbę życiu i zdrowiu ludzkiemu. Oba przywołane powyżej dokumenty nakazują lekarzom zachowywanie tajemnicy lekarskiej, tj. nieujawnianie informacji o pacjentach bez ich zgody. Kolejnym elementem łączącym jest

zobowiązanie lekarza do zachowania bezstronności poprzez równe traktowanie pacjentów, bez względu na rasę, religię, narodowość czy poglądy polityczne. Współczesne *Przyrzeczenie lekarskie* nie posiada charakteru religijnego.

Niektórzy przedstawiciele doktryny, np. Robert M. Veatch czy Tom Koch, traktują przysięgę jako relikw, który miał zastosowanie tylko w starożytności (Koch, 2014). Podstawowym argumentem przywoływanym przez nich są zmiany społeczne, ustrojowe, polityczne i moralne, które zaszły na przestrzeni wieków, a także widoczny w *Przysiędze* paternalizm wobec autonomii pacjenta, zakaz eutanazji oraz aborcji. Przykładowo Hugo Tristram Engelhardt oraz Robert M. Veatch traktują medycynę liberalnie, uważając zasady moralne i etyczne Hipokratesa za martwe dla współczesnej nauki medycznej (Koch, 2014).

Genezy nowożytnej formy Kodeksu Etyki Lekarskiej należy szukać w początkach XIX w. Kodeks Etyki Lekarskiej, opracowany i opublikowany przez brytyjskiego lekarza Thomasa Percivala w 1803 r., był pierwszym krokiem w kierunku określenia pojęcia „etyka lekarska” (Veatch, 1995). Zawierał on zasady dotyczące cnoty, życzliwości lekarza oraz jego obowiązków wobec pacjentów. Na kanwie pracy Percivala powstał pierwszy Kodeks Etyki Lekarskiej Amerykańskiego Towarzystwa Lekarskiego z 1847 r. (Veatch, 1995).

Przysięga Hipokratesa, będąca starożytnym kodeksem etycznym dla lekarzy, pozostaje aktualna w dzisiejszej praktyce medycznej, choć współcześni przedstawiciele zawodów medycznych muszą stawić czoła wielu nowym wyzwaniom. Współczesna medycyna jest coraz bardziej związana z nowoczesnymi technologiami, takimi jak sztuczna inteligencja czy telemedycyna. Lekarze muszą radzić sobie z szybko zmieniającym się środowiskiem technologicznym, pozostając przy tym wierni zasadom etyki medycznej. Współczesna praktyka medyczna kładzie coraz większy nacisk na związki między lekarzem a pacjentem, a także na podejście holistyczne do opieki zdrowotnej. Lekarze muszą wykazywać się empatią, zrozumieniem i umiejętnościami komunikacyjnymi, aby skutecznie współpracować z pacjentami i budować zaufanie, które jest kluczowe dla skutecznego leczenia. Wraz z rozwojem medycyny lekarze mogą napotykać na trudne dylematy etyczne, takie jak aborcja, eutanazja czy stosowanie nowych terapii genetycznych. Muszą być przygotowani na podejmowanie trudnych decyzji, które wpływają na życie i zdrowie pacjentów. Lekarze pracujący w różnorodnych społecznościach powinni w swojej praktyce medycznej uwzględniać także różnice kulturowe, religijne i społeczne, by szanować różnorodność pacjentów i dostosować swoje podejście do ich indywidualnych potrzeb i oczekiwań. W miarę jak medycyna staje się coraz bardziej związana z technologią, ochrona prywatności i bezpieczeństwo danych pacjentów staje się coraz większym wyzwaniem. Lekarze

muszą być świadomi ryzyka naruszenia prywatności pacjentów i przestrzegać przepisów dotyczących ochrony danych medycznych.

Warto zauważyć, że przysięga Hipokratesa, mimo swojego starożytnego pochodzenia, nadal stanowi ważną podstawę etyki lekarskiej. Jednak jej interpretacja i zastosowanie w aktualnej praktyce medycznej wymaga uwzględnienia nowych wyzwań, które stoją przed lekarzami we współczesnym świecie. Lekarze muszą być elastyczni, otwarci na zmiany i gotowi do ciągłego kształcenia się, aby dostosowywać się do dynamicznego otoczenia medycznego i podejmować etyczne decyzje w oparciu o indywidualne potrzeby pacjentów i zasady etyki medycznej.

Zakończenie

Praktyka w zakresie standardów etyki lekarskiej ma długą historię sięgającą czasów Hipokratesa z Kos, którego zasady etyki lekarskiej czy metoda empiryczno-racjonalna są nadal aktualne w dzisiejszych czasach. Hipokrates zmienił sposób postrzegania roli medycyny z aspektów nadprzyrodzonych na indywidualne ujęcie pacjenta, podkreślając, że skuteczne leczenie zaczyna się od zrozumienia unikalnych potrzeb i warunków każdego pacjenta (Lagay, 2002).

Dziedzictwo medycyny Hipokratesa ma ogromne znaczenie w dzisiejszej praktyce medycznej, będąc fundamentem profesjonalnego postępowania lekarzy i personelu medycznego. Zasady etyki lekarskiej, takie jak zachowanie tajemnicy lekarskiej czy obowiązek nieszkodzenia, stanowią podstawę etycznego podejścia do pacjentów. Zastosowanie metody obserwacyjno-racjonalnej w diagnostyce i terapii chorób wciąż jest nieodzowne dla zapewnienia pacjentom właściwej opieki medycznej.

Hipokrates, poprzez ustanowienie zasad etyki lekarskiej, stworzył fundamenty, które do dziś są kluczowe w praktyce medycznej. Przysięga hipokratejska, choć odmiennie brzmiąca w różnych wersjach, opiera się na fundamentalnych zasadach, takich jak tajemnica lekarska, obowiązek nieszkodzenia, bezstronność, szacunek dla autonomii pacjenta. Te zasady są nadal aktualne w kodeksach etycznych dla lekarzy i personelu medycznego na całym świecie, kierując ich postępowaniem w opiece nad pacjentami. Według Hipokratesa prawdziwa wiedza, umiejętności i kompetencje zawodowe są nieodzownym warunkiem skutecznego leczenia (Bujalkova, 2001).

Etyka oparta na zasadach moralnych, regułach postępowania i naturze pozwala odróżnić, co jest dobre, od tego, co jest złe. Można je wykorzystać zarówno do celów związanych z ochroną życia i ratowaniem pacjentów, jak i do działań,

które mogą prowadzić do zabijania czy dehumanizacji (Iyalomhe, Imomoh, 2007). Medycyna Hipokratesa stawiała człowieka w centrum uwagi, obserwując go holistycznie i analizując różnorodne czynniki wpływające na zdrowie, zaś współczesna medycyna często skupia się jedynie na specyficznych objawach choroby i stosowaniu standardowych protokołów leczenia. Chociaż obecnie medycyna znacznie ewoluowała, to wspólne standardy zawodowe nadal łączą lekarzy z całego świata (Helidonis, Prokopakis, 2001). Filozofia i myśl Hipokratesa miały ogromny wpływ na rozwój medycyny zarówno w starożytności, jak i we współczesności. *Przysięga* Hipokratesa stanowi etyczną podstawę praktyki medycznej, a jej zasady i wartości pozostają aktualne do dziś.

Bibliografia

Źródła

- Deklaracja Genewska przyjęta przez 2. Zgromadzenie Ogólne Światowego Stowarzyszenia Lekarzy (WMA), Genewa, Szwajcaria, wrzesień 1948 r. Pobrano z https://nil.org.pl/uploaded_files/art_1585658759_deklaracja-genewska2.pdf (3.03.2026).
- Kodeks Etyki Lekarskiej, Załącznik do uchwały nr 5 Nadzwyczajnego XVI Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 18 maja 2024 r. Pobrano z https://nil.org.pl/uploaded_images/1723037323_kel-2305.pdf (3.03.2026).

Arystoteles. (2008). *Polityka* (tłum. L. Piotrowicz). Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, DeAgostini.

Platon. (2004). *Protagoras* (tłum. L. Regner). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Literatura

- Biesaga, T. (2006). Przysięga Hipokratesa a etyka medyczna. *Medycyna Praktyczna*, 7/8, 20–25.
- Biesaga, T. (2014). *Spór o podstawy etyki medycznej*. Kraków: Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Wydawnictwo Naukowe.
- Brzeziński, T. (2016). Zdrowie i choroba w starożytności i średniowieczu. W: T. Brzeziński (red.), *Historia medycyny* (s. 81–113). Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL.
- Bujalkova, M. (2001). Hippocrates and His Principles of Medical Ethics. *Bratislavské Lekárske Listy*, 102(2), 117–120.
- Chervenak, F. A., McCullough, L. B. (1992). What Is Obstetric Ethics? *Clinical Obstetrics and Gynecology*, 35(4), 709–719. doi: 10.1097/00003081-199212000-00003

- Domosławski, Z. (2007). *Wprowadzenie do medycyny*. Jelenia Góra: Kolegium Karkonoskie w Jeleniej Górze. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa.
- Edelstein, L. (1967). *Ancient Medicine. Selected Papers of Ludwig Edelstein* (red. O. Temkin, C. L. Temkin). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Emery, A. E. (2013). Hippocrates and the Oath. *Journal of Medical Biography*, 21(4), 198–199. doi: 10.1177/0967772013513395
- Gajda, Z. (2021). *Historia medycyny dla każdego*. Warszawa: Wydawnictwo Fronda.
- Helidonis, E. S., Prokopakis, E. P. (2001). The Contribution of Hippocratic Oath in Third Millennium Medical Practice. *American Journal of Otolaryngology*, 22(5), 303–305. doi: 10.1053/ajot.2001.26502
- Iyalomhe, G. B., Imomoh, P. A. (2007). Ethics of Clinical Trials. *Nigerian Journal of Medicine*, 16(4), 301–306. doi: 10.4314/njm.v16i4.37326
- Jotterand, F. (2005). The Hippocratic Oath and Contemporary Medicine: Dialectic Between Past Ideals and Present Reality? *Journal of Medicine and Philosophy*, 30(1), 107–128. doi: 10.1080/03605310590907084
- Katsambas, A., Marketos, S. G. (2007). Hippocratic Messages for Modern Medicine (the Vindication of Hippocrates). *Journal of the European Academy of Dermatology and Venereology*, 21(6), 859–861. doi: 10.1111/j.1468-3083.2007.02231.x
- Koch, T. (2014). The Hippocratic Thorn in Bioethics' Hide. Cults, Sects, and Strangeness. *The Journal of Medicine and Philosophy: A Forum for Bioethics and Philosophy of Medicine*, 39(1), 75–88. doi: 10.1093/jmp/jht056
- Krajewska, J., Głusiuk, A. (2016). *Epidemie. Księgi I i III Hipokratesa oraz w greckiej i rzymskiej historiografii od starożytności do wczesnego średniowiecza*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Krajewska, J. (2018). Nie tylko „O sztuce lekarskiej” w wybranych pismach Corpus Hippocraticum. *Saeculum Christianum*, 25, 54–62.
- Lagay, F. (2002). The Legacy of Humoral Medicine. *Virtual Mentor*, 4(7), 206–208. doi: 10.1001/virtualmentor.2002.4.7.mhst1-0207
- Łuczkiewicz, H. (1864). *Aforyzmy i rokowania Hipokratesa oraz przysięga wykonywana przez lekarzy kapłanów Eskulapa*. Warszawa: Drukarnia Rządowa.
- Markatos, S. G. (1993). Hippocrates the Koan: The Father of Rational Medicine. W: H. Okabe (red.), *Hippocrates Symposium* (s. 7–14). Tokyo: Springer Japan.
- Pellegrino E. D., Thomasma D. C. (1988). *For the Patient's Good. The Restoration of Beneficence in Health Care*. New York: Oxford University Press.
- Schott, H. (2002). *Kronika medycyny* (tłum. B. Floriańczyk, M. Dutkiewicz, A. Zaniewska). Warszawa: Wydawnictwo Horyzont.
- Szumowski, W. (2005). *Historia medycyny filozoficznie ujęta*. Kęty: Wydawnictwo Marek Derewiecki.

- Tsiompanou, E., Marketos, S. G. (2013). Hippocrates: Timeless Still. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 106(7), 288–292. doi: 10.1177/0141076813492945
- Veatch, R. M. (1995). Medical Codes and Oaths II. Ethical Analysis. W: W. T. Reich (red.), *Encyclopedia of Bioethics* (wyd. 2, s. 1427–1435). New York: Simon and Shuster MacMillan.
- Wesoły, M. (2003). Hipokrates z Kos. W: A. Maryniarczyk (red.), *Powszechna encyklopedia filozofii* (t. 4, s. 470–471). Lublin: Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu.